

welke financiële resultaten daarmee werden geboekt. Hij gaf een uitgewerkt overzicht van de activiteiten van de Rotterdamse dienst Gemeentereiniging en rekende voor dat de uitgaven per hoofd van de bevolking vrij constant bleven en op ongeveer één gulden per inwoner uitkwamen. De inkomsten daarentegen fluctueerden sterk, omdat zij voornamelijk afhankelijk waren van de verkoopprijs van mest, as en puin. Het negatieve resultaat werd veroorzaakt door een daling van die inkomsten.¹⁷⁾

Desondanks was directeur Cramer ervan overtuigd dat met de verkoop van afval winst te behalen viel, als er maar op het goede paard werd gewed. Cramer zag geen mogelijkheid om de stedelijke afvalproducten voor een hogere prijs te verkopen. Wel zag hij heil in een verhoging van de afzet van fecaliën. Hij vond het opmerkelijk dat zoveel zorg werd besteed aan de verzameling van waardeloze vuilnisstoffen, terwijl de waardevolle fecaliën in de meeste gevallen gewoon in het stedelijk riool verdwenen. 'Terwijl men ernstige klachten aanheft indien een straatveger het waagt een weinig vuil in het water te vegen, terwijl van wege de havenpolitie krachtig gewaakt wordt, dat bij dooiweder het (vuile) sneeuwwater ... niet in de haven wordt geveegd, laat men al de faecaliën en de urine der 150.000 inwoners in de wateren afvloeien, (men) heeft daarvoor ... een groot riool om de stad gegraven, stoomgemalen gebouwd, groote sommen aan riolen besteed [en] een drinkwaterleiding aangelegd om het bedorven drinkwater weder bruikbaar te maken.'¹⁸⁾

Als Rotterdam werkelijk profijt wilde trekken van de verkoop van fecaliën, dan moest het op de eerste plaats meer fecaliën inzamelen. Cramer meende dat het dure tonnenstelsel, dat hij overigens zelf in Rotterdam had geïntroduceerd, daarvoor niet geschikt was: 'Nimmer ben ik een vriend van het tonnenstelsel geweest, en waar ik het heb voorgesteld, was dit steeds als overgangmaatregel tot iets beters, steeds om uit een allerongunstigsten toestand te geraken.' B&W hoefde van hem in geen geval voorstellen tot uitbreiding van het dure tonnenstelsel te verwachten. Hij gaf de voorkeur aan de aanleg van het Liernurstelsel of van een goed beerputtenstelsel.¹⁹⁾

Het lag voor de hand dat de groei van de stad in de nabije toekomst een toenemende last op de gemeentelijke begroting zou leggen. B&W: 'Van aanzienlijke invloed op de geldelijke uitkomsten der reiniging zal zijn eene definitieve beslissing ten aanzien van de wijze waarop de faecaliën zullen worden afgevoerd, daar